

Naki Tezel'in "Yıkılan Köprü" Adlı Eserine Millî Mücadelenin Yansımaları

Reflections of the War of Independence on Naki Tezel's Work Titled "Yıkılan Köprü"

Elif ÖKSÜZ GÜNEŞ*

Öz

Millî Mücadele, çok uluslu yapıya sahip olan Osmanlı Devleti'nin İtilaf Devletleri tarafından toprak bütünlüğünün tehdidi sırasında hem dış güçlerle hem de vatani işgal edenlere yakınlık duyarak önemli mevkilerde görev yapma yamılgısına düşenlerle mücadele ettiği sürecin adıdır. Bu süreçte "öteki" ile işbirliği yaparak işgallere karşı askerî ve siyasî alanda pasif tavırlarıyla Türk'ün bağımsızlık savaşına zarar veren yozlaşmış kişilerin bilinçsizlik hali, Batı Anadolu'ya medeniyet ve erinç getirecekleri iddiasındaki düşmanın eylemlerini meşru göstermelerini kolaylaştırır. Bu durum resmî tarihin kayıtlarına geçtiği gibi millî yaşamın düşünsel ve duygusal değerlerinin yansıtıcısı işlevini gören edebî metinlere de yansır. Naki Tezel, önemli folklor araştırmacılarından. Sanatkâr, tek hikâye kitabı olan Yıkılan Köprü adlı eserinde Türk'ün erkini koruma amacıyla verdiği savaşta millî bilince sahip olanları ve bu bilince sahip olmayanları kurgusal düzleme taşır. Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nin dağılma, millî bir devletin kurulma aşamasındaki sancılı sürecin Yıkılan Köprü'deki görünüşleri "kendi olma", "yozlaşma" ve "Millîbilinçten uzaklaşma/ötekileşme" temaları bağlamında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Millî Mücadele, Türk Edebiyatı, Naki Tezel, Yıkılan Köprü, Millî Bilinç.

Abstract

The National Struggle is the period during which the Ottoman Empire, with its multinational structure, fought against both external forces and those who, under the threat of territorial integrity by the Allied Powers, mistakenly believed they could secure significant positions by aligning with the occupiers. In this process, the ignorance of corrupt individuals who collaborated with the "other" and remained passive in military and political spheres against the occupations harmed the Turkish war of independence. Their actions facilitated the enemy's claim, which purported to bring civilization and prosperity to Western Anatolia, making their actions appear legitimate. This situation, as recorded in official history, is also reflected in literary texts that mirror the intellectual and emotional values of national life.

Naki Tezel, a significant folklore researcher, in his only storybook "Yıkılan Köprü," brings to the fictional realm those who possess national consciousness and those who lack it in the Turkish people's struggle to protect their sovereignty. This study will evaluate the reflections of the painful process of the dissolution of the Ottoman Empire and the establishment of a national

Makale Geliş Tarihi: 25.02.2022. Makale Kabul Tarihi: 14.01.2024.

Araştırma Makalesi / Künye: ÖKSÜZ GÜNEŞ, Elif. "Naki Tezel'in "Yıkılan Köprü" Adlı Eserine Millî Mücadelenin Yansımaları". Gazi Akademik Bakış Dergisi (GABD), 17/34, (Haziran 2024): s. 285-306. DOI: 10.19060/gav.1498892

* Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-mail: elif.oksuz@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-2870-8305.

Akademik
Bakış
285
Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

state in “The Fallen Bridge” within the themes of “being oneself,” “corruption,” and “alienation/lack of national consciousness.”

Key Words: *The War of Independence, Turkish Literature, Naki Tezel, The Collapsed Bridge* (Yıkılan Köprü), *Secession from National Awareness*.

Giriş

Millî Mücadele Yıllarında Batı Anadolu

Osmanlı Devleti'nin İtilaf Devletleri tarafından işgali karşısında verdiği tepkileri kapsayan süreç Türk tarihinde Millî Mücadele dönemi olarak adlandırılır. Bu dönemde devletin bekasını korumak için hem askeri hem de düşünsel alanda çeşitli girişimlerde bulunulur: Toprak bütünlüğünü muhafaza niyetiyle düşünsel bağlamda geliştirilen Osmanlıcılık, İslamcılık, Adem-i Merkeziyetçilik, Batıcılık, Türkçülük/Milliyetçilik akımları gündeme getirilir. Osmanlıcılık ile Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yaşayan herkes dil, din, ırk ayrımına bakılmaksızın Osmanlı olarak tanımlanır. Böylece Osmanlı adı altında toplanan tüm unsurların devleti benimsemesi ve Fransız İhtilali'nin sonuçlarından biri şeklinde tezahür eden etnik kimlik esasına dayalı parçalanmanın önüne geçilmek istenir. İslamcılık ideolojisi ile soy farkına bakılmaksızın İslam birliği kurulup İslam halifesinin liderliğinde birleşmek amaçlanır. Prens Sabahattin'in öncülüğünü yaptığı merkezî yönetim yerine adem-i merkeziyet sistemini öneren devlet teşkilatı görüşü ise devletin çöküşünü durdurmak yerine hızlandırır. Osmanlıcılık, İslamcılık ve Adem-i Merkeziyetçilik uygulanmaya çalışılırken bir taraftan da Osmanlı Devleti'nin yüzyılın ihtiyaçlarına uygun şekilde hareket etmesi amacıyla Batı'nın örnek alınması gerekliliği üzerinde durulur. Batıcılık fikri hem Osmanlıcılığı hem İslamcılığı hem de adem-i merkeziyeti savunanlar tarafından çeşitli yönleriyle benimsenir. Özellikle Osmanlıcılık ve İslamcılık düşüncesinin gerçekleşmemesi Türkçülük ve milliyetçiliğin yaygınlaşmasına yol açar. Devletin Türk milliyetçiliği sayesinde güçleneceğine dair inanç artar; aydınlar bu amaçla verdiği konferansları, makaleleri, bilimsel ve düşünsel kitapları, edebî metinleri aracılığı ile fikirlerini halka yaymaya çalışırlar.

Türklerin içte ve dışta bağımsız karakterini korumak adına yapılan düşünsel bağlamdaki bu arayışlar dönemin askeri başarıları ya da başarısızlıkları ile yakından ilişkilidir. Özellikle 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesinin “Evvla Karadeniz'e geçmek için Çanakkale ve İstanbul Boğazlarının açılması ve geçişin emniyet altında bulunmasını sağlamak maksadı ile bu boğazlardaki İstihkâmların İtilaf kıt'aları tarafından işgal edilmesi”¹ şeklinde belirlenen 1. madde; “Hudutların muhafazası ve asayişin korunması için lüzum görülecek askeri kuvvetlerden gayrisinin derhal terhis olunması[nı]”² içeren 5. madde; “Müttefikler emniyetlerini tehdit edecek vaziyet çıktığında her hangi sevk-ül ceşş noktasını işgal hakkını haiz olacak-

1 Rauf Orbay, *Cehennem Değirmeni*, Emre Yayınları, İstanbul 1993, s. 92.

2 Rauf Orbay, a.g.e, s. 93.

lardır"³ diye karar verilen 7. madde; "altı vilayetinde kargaşalık çıktığında, bu vilayetlerin İtilaf kuvvetleri tarafından işgali hakkının mahfuziyeti[ni]"⁴ bildiren 24. madde öne sürülerek resmî bir dayanakla işgalin hızlandırıldığı süreçte, Boğazlar ve etrafındaki şehirler İngilizler ve Fransızlar, Türkiye'nin güneyi İtalyanlar tarafından ele geçirilir; Yunan taburları Trakya'ya yerleştirilir. Türk topraklarını herhangi bir direnişle karşılaşmaksızın almak niyetiyle hareket eden İtilaf Devletleri, Mütareke gereğince ordunun sadece iç asayiş sağlayacak kadar asker ile mühimmat bulundurmasına izin verir. Osmanlı ordusunun terhisi ve cephanenin dağıtılması anlamına gelen şart, mücadeleyi sürdürmek isteyen askerlerin yapabileceklerini sınırlandırırken herhangi bir karşı koyma girişimini de engellemeyi hedefler.

İtilaf Devletlerinin kendi aralarında yaptıkları anlaşmalar gereği Batı Anadolu, İtalyanlara bırakılır. Ancak sonradan İtalyanların gücünden çekinme nedeniyle vazgeçilir; büyük Yunanistan hayallerini gerçekleştirmelerine destek olmak vaadiyle Yunanlar, Batı Anadolu'ya sevk edilir; düzenin bozulduğu gerekçesi ile ilgili yerlere İzmir'in işgali bildirilir. Yunan ordusunun İzmir'e çıkacağı haberi yayılınca vali, yaptığı açıklamada "Endişeye mucip bir şey yoktur. Sizin gösterdiğiniz heyecan lüzumsuzdur. İttihat ve Terakkinin manevra maksadı ile vücuda getirdiği bir heyecandır. Hükümet her tedbiri ittihaz edecektir"⁵ diyerek halka galeyana gelmemeyi ve ölçülü olmayı önerir. Bölgeden sorumlu 17. Kolordu komutanı Nadir Paşa'dan önce orada kumandanlık görevinde bulunan Nurettin Paşa, İzmir'in işgali ihtimaline karşı "tedbirler almaya çalış[ır] ve gazetelere yaptığı beyanatta 'Yunanlıların yapacakları bir çıkarma hareketi, kan dökülmesini intaç edecektir.'"⁶ diyerek gelecekteki muhtemel durumları, bir çıkmaza girileceğini maddi ve manevi yıkımlar yaşanacağını⁷ önceden haber verir. Nadir Paşa ise söz konusu harekât Yunanlar tarafından kendilerine bildirilmesine rağmen işgal sabahından bir gece önce subayların evlerine adamlar göndererek kışlada toplanmalarını emrini iletir. Böylece "subayların büyük bir kısmı daha geceden kışlada topla[tılır] ve ertesi gün kışla pencerelerinden feci işgali"⁸ izlemeye mahkûm bırakılır. Nurettin Paşa ile onunla aynı bakış açısına sahip olanlar millî bir devletin kuruluşuna zemin hazırlarken Nadir Paşa ve onunla aynı

3 Rauf Orbay, a.g.e, s. 125.

4 Rauf Orbay, a.g.e., s. 145.

5 Rahmi Apak, İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1990, s. 12.

6 Rahmi Apak, a.g.e, s. 2.

7 Yaşananlar ve dönemin tanıklarından derlenen anılar Nurettin Paşa'nın haklılığının ispatı olur. Afyon mutasarrıfı Ali Rıza imzalı ve 16 Ekim 1338 (1922) tarihli raporda yer alanlar bu durumun örneklerinden birkaçıdır: "Yunanlılar işgalin ilk gününden itibaren Müslüman ahaliye karşı cebir ve şiddet hareketlerini işgalin son gününe kadar gittikçe arttırarak sürdürmüşlerdir. (...) Genç kadın ve kızların ırzlarını zorla kirlettikten sonra bunları siperlerine götürüp çeşitli hakaret vs şenatleri yapmaktan geri kalmamışlardır". Konu ile ilgili daha geniş bilgi için bakınız Hasan Özpınar, *Anılar ve Fotoğraflarla İşgal Günlerinde Afyonkarahisar*, Afyonkarahisar 2011, s. 16-18.

8 Rahmi Apak, a.g.e., s. 4.

görsel

Akademik
Bakış

287

Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

görüştükiler Millî Mücadeleyi zorlaştırır, kişisel çıkarları için vatandan vazgeçen yozlaşmış tiplerin gün yüzüne çıkmasına sebep olurlar. Bu süreçte Yunan birlikleri bir taraftan İzmir'in kendi iktidarlarına bırakılmasını ve direnişin anlamsızlığını empoze etmek için çeşitli propagandalar yaparken diğer taraftan hem yerli halkı hem de kendi askerlerini “çok kısa sürede savaşın sona erdirileceği ve savaş sonrasında kendilerine Anadolu'dan çok miktarda yeni toprak ve servet verileceği[ne]”⁹ dair ümitlendirir, onlara zenginlik vaat eder; böylece savaşma azimlerini diri tutmaya, zaferin kendi lehlerinde gerçekleşmesine yardımcı olmaya çalışırlar. Hem bazı yozlaşmış Türk subayların hem de düşman birliklerinin söylemsel tavrına paralel şekilde Yunanlılar geldiğinde bireysel can ve mal güvenliklerini önceleyerek zarar görmekten korkan Türkler arasında da “namus, din, vatan ve ırzı hükümet düşünsün. Bizim alınımıza ne yazıldı ise biz ona razıyız”¹⁰ diyerek araçsal değerleri tercih edenler bulunur.

15 Mayıs sabahından itibaren Mütarekenin 7. maddesine dayanarak İtilaf Devletlerince İzmir'e çıkmalarına izin verilen Yunanlılar vali, belediye başkanı, askeri sevk etme yetkisini elinde bulunduranlar ve imam gibi kişiler aracılığı ile silahlı bir direnişle karşılaşmadan şehre girerler. Hatta hükümet düşünsün diye başkasının tasarrufuna bıraktıkları namusun, dinin, vatanın ve ırzın 'kendi'lerine ait olduğunu unutarak manevi değer yitimine uğrayanlar, Yunan ordusu gelince onları saygı ve heyecanla karşılar, işgal ordusunun kumandanlarına yiyecek götürürler. Bunların arasında valiler, kaymakamlar, belediye başkanları, imamlar, toplumda kanaat önderliği yapan kişiler, dini kullanarak toplumsal statü elde edenler, yörenin tanınmış zenginleri yer alır. Söz konusu durum sadece İzmir için geçerli değildir; Batı Anadolu'nun işgali sırasında genelde şahit olunan bir gerçekliktir. Bandırma'da, Bandırma halkı adına Muhtariyete¹¹ bağlı hareket edileceğini bildiren toplantı tanağında Bandırma Belediye başkanının, belde müftüsünün, Rum, Ermeni Katolik ve Protestan cemaatleri ihtiyar heyetlerinin; Bandırma Belediye Heyeti, Şark-ı Karib Çerkezleri Temin-i Hukuk Cemiyeti Bandırma Şubesi ve Ermeni Kulübü üyelerinin imzaları ve mühürleri Bandırma'nın Hıdır İlyas, Ayanikola, Sörvey, Haydar Çavuş, Cabi, Bend Baş Sinaen, Paşa Bayır, Sığır Yolu, İhsaniye, Paşa Mahmut, Canalı, Hacı Yusuf Dere, Ermeni Katolik ve Protestan mahallelerinin ihtiyar heyetlerinin resmî mühürleri¹² yer alır. Bu toplantıda adil, eşit ve hür bir yaşam vaat eden yeni idarenin kararlarına büyük bir sevinç ve sadakatle uygulanması; Anadolu halkının refah, saadeti ve menfaatleri için çalışan yeni idareye yürekten bağlılık gösterilmesi; Batı Anadolu'da tam anlamıyla refah ve huzur getirecek bir barış gelene kadar “tahliskâr Yunan ordusunun” Batı Anadolu'da kalmasının Yunan Hüküme-

9 Uğur Üçüncü, *Büyük Taarruz*, Altınpost Yayınları, Ankara 2012, s. 172.

10 Rahmi Apak, a.g.e., s. 26.

11 24 Ağustos tarihli İslahat gazetesinde yayınlanan belgeden anlaşıldığına göre İzmir'de oluşturulan yeni idare. (bkz, Uğur Üçüncü, a.g.e., s. 169).

12 Uğur Üçüncü, a.g.e., s. 169-170.

görsel

tinden talep edilmesi¹³ hususunda uzlaşma sağlanır. Yerli Rumlarla işbirliği halinde sürdürülen bu bilinçsizlik hali Yunanlıların kendilerine güvenini arttırırken Batı Anadolu'ya medeniyet ve erinç getirecekleri iddiasıyla işgali kendi açılarından meşrulaştırma fırsatı sunar. Hatta yerlilerden aldıkları güçle zaferlerini de önceden ilan ederler.

Vatani işgal ve iffal eden bu orduya yakınlık duyarak onun sayesinde canını kurtarma, zengin olma, önemli mevkilerde görev yapma yanılığına kapılanlar düşmana karşı koyma çabasındaki, vatani kurtarma gayretindeki kişileri padişahın Yunanlıları desteklediği gerekçesi ile eleştirirler; padişahın Yunan dostu olduğu varsayımından hareketle halk arasında ihtilaf çıkararak düşmanla savaşmaya karşı çıktıklarını açıkça belirtirler. Yunanlıların Türklere ve Müslüman halka yaptığı zulmü anlatan vatanseverlerin gazete yazılarına 'tekzip' niteliği taşıyan cevapların altında ilgili bölgenin ileri gelenlerinin imzalarının da yer alması bu durumun bir parçasıdır. Söke'de yapılan tacizleri yalanlayan mahiyetteki "Söke- Kuşadası yolunun eşkıyâ' ile dolu olduğuna dair neşriyât da külliye yalandır. Çünkü Müslimânlar kemâl-i serbestî ile ve hiçbir tecâvüze mar'ûz kalmaksızın köylerine gidip gelmektedirler. Güyâ Yunan askerleri ve yerli Rumlar tarafından çıplak olarak gezdirildiklerine ve nihâyet bunların umûmhânelere idhâl edildiklerine dair neşriyât da yalandır. Velhâsıl bilumûm neşriyât kâmilen yalan ve müfteriyâttan ibarettir"¹⁴ ibaresinin altında Söke Türk Cemaat Reisi Müftü Ömer Lütfü ile Cemaat üyelerinden Bayramani Hasan, Hakkı Şevki, Ali İbrahim ve Mustafa Hilmi Osman Bey'in imzalarının bulunması sadece bir örneğidir. Ancak Mütareke şartlarını gerekçe göstererek işgalin boyutunun arttırılmasından endişe duyularak gerek resmî kurumlar gerek halk tarafından tercih edilen sessizlik ve kaderci yaklaşım Yunan ordusunun bölgedeki eylemlerini engelleyemez. "İdari ve hukuki yapı hâlâ Osmanlı yönetiminde[dir] ama [buna rağmen neredeyse her gün] Vali Nurettin Paşa İngiliz konsolosluğuna çağrılı[r], belediye işlerine Yunanlılar müdahale e[der]."¹⁵ Bu durum karşısında cephanesi düşmana teslim edilen vatansever subaylar ve vatan/yurt bilincine sahip kişiler asayişli sağlamak gerekçesiyle Türkün hem fiziksel hem de tinsel yaşam alanını elinden alanlara millî bir duruş sergiler. Millî bir devletin oluşum sürecini hızlandıran faaliyetlerdeki ilk adımları atarak mevcut silahlarıyla tepelere çıkmaya karar verir, Yunan tarafından belirlenmeye çalışılan yazgılarına itiraza hazırlanırlar. 15 Mayıs'ta İzmir'e çıkan Yunan kuvvetleri, Anadolu'ya doğru genişleme gösterdikleri işgallerine yeni yönler ekleyerek Ayvalık'ı işgal ederler. Böylece "Batı Anadolu'nun kuzeyinden ikinci bir kol ile işgali genişletmek isterler. İşgal hareketleri karşısında Aydın, Nazilli, Ayvalık, Bergama, Soma, Akhisar, Salihli ve Ödemiş cepheleri açılır."¹⁶ Bütün

13 Uğur Üçüncü, a.g.e., s. 169.

14 Uğur Üçüncü, a.g.e., s. 164.

15 Pelin Böke, İzmir 1919-1922 Tanıklıklar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2006, s. 34.

16 Mustafa Balcıoğlu, "Direnene Millet-Millî Mücadele: Ya İstiklal Ya Ölüm" *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-I*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırmaları

görsel

Akademik
Bakış

289

Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

bu işgaller karşısında bile hem askeri hem de siyasî alanda pasif tavrını sürdürenlerin yanı sıra düşmandan yana tavır alanlar ya da Türk'ün bağımsızlık mücadelesine zarar veren kişiler bulunur. Ülkenin hem askeri hem de sosyal manada kaosa sürüklendiği bu süreç içerisinde sadece halk değil, askerin bir kısmı da mücadeleden kaçır ve bölüklerinden ayrılır. Vatani korumakla resmî görevli olan askerin görev yerini terki, birçok bölük ve kıtada görülür. “İstanbul hükümeti bu sıralarda Millî kuvvetlerin faaliyetini durdurmak için elinden gelen her teşebbüsü yap[ar]. Hatta halkın bir kısmını kuvayı milliye aleyhine kışkırtmak için şuraya buraya memur ve adamlar gönder[ir], mücadelenin inkişafına bütün kuvvetiyle mani olmaya çalış[ır].”¹⁷Bu bakımdan Millî mücadele yılları milletleşme sürecini hızlandırması, Türk'ün erkini ilan etmesinin yanı sıra dejenere tipleri de ortaya çıkarması yönüyle önem arz eder. Söz konusu olumsuzluklara, başlatılan mitinglerin halkta uyandırdığı heyecanın İtilaf Devletlerinin tepkisi nedeniyle hükümet tarafından yasaklanmasına rağmen vatansever Türklerin işgaller karşısındaki tavrı açıktır. “Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi ve Askerlik Şube Başkanı Tevfik Bey'in önderliğinde İzmir'in işgalinden yaklaşık dört saat sonra yapılan mitingde silahlı mücadeleye karar veril[ir] ve resmî makamlardan silah talep edilir”¹⁸ Bu sırada halka cephane yetersizliğinin vatan müdafaasına engel olmaması gerektiği vurgulanır. Denizli müftüsü bu durumu “her ne pahasına olursa olsun Yunanlılara karşı koymak gerektir. Yunanlıların işgal eylediği memleketler halkı için kavgaya girişmek farzı ayındır”¹⁹ sözleriyle dile getirir. Bazı komutanlar İngilizlerden cephane kaçırmayı başarır. Böylece Osmanlı Devletinin dış güçlerin yanı sıra kendi içinde de yozlaşmışlara verdiği mücadele başlar. Müdafaa-ı Hukuk Cemiyetleri kurulur; hem düşmanla hem de onlarla işbirliği içinde olanlarla savaşan Kuva-yı Milliye oluşturulduktan sonra bu düzensiz orduya nizam verilmeye çalışılır²⁰.

Kuva-yı Milliye'nin yurdun her tarafına yayılması, çiçeklenmesi mücadeleye de baharın gelmesinin ilk habercileri niteliği taşır. Hem Bergama hem de Aydın'da beklemedikleri bir durumla karşılaşan Yunanlar kaçarken geçtikleri yerleri yakar ve katliam yaparlar. Zaferin ardından olumsuz bir durumla yüzleşmenin Kuva-yı Milliye'nin düzensizliğinden ve zaferden sonra hemen dağılmalarından kaynaklandığı söylenebilir. Yoktan bir ordu kurma çarpınılarıyla ümidin yeşerdiği zamanda millî mücadeleyi zora sokacak şekilde mevcut ordunun dağılması da söz konusudur. 57. Tümen mensup “bazı kıta subaylarının millî harekete karşı gösterdikleri lakaydi, kıtaların-

Merkezi, Ankara 2008, s. 258.

17 Kazım Özalp, *Millî Mücadele 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1998, s. 50.

18 Mustafa Balcıoğlu, a.g.e., s. 256.

19 Rahmi Apak, a.g.e., s. 88.

20 Bu süreci Yirminci Kolordu Kumandanı Mirlivâ Ali Fuad Bey yazmış olduğu telgrafta özetler. Konu ile ilgili bakanız Murat Şener- Salih Dutoğlu, (Yayına Hazırlayan), *Osmanlı Belgelerinde Millî Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara: Yayın Nu: 88, 2007, s. 116-118.

da zapt ve raptı tesis edemiyerek kasti gevşekliklerle askerinin kaçmasına²¹ sebep olur. Mustafa Kemal Atatürk'ün, "ordu ismi var cismi yok bir halde. Komutanlar ve subaylar, Dünya Savaşı'nın bunca sıkıntı ve güçlükleriyle yorgun, vatan parçalanmakta olduğunu görmekle içleri kan ağlamakta, gözleri önünde derinleşen karanlık felaket uçurumu kenarında zihinleri bir çözüm, kurtuluş yolu aramakla dolu"²² diye tasvir ettiği dönemde İngiltere'nin himayesini isteyenlere, Amerika'nın mandasını tercih edenlere ve devletin bütünlüğünü korumanın imkânsız olduğu gerekçesi ile bölgesel kurtuluşu önerenlere karşı çıkararak millî egemenliği esas alan yeni bir Türk devleti kurmaya çalışır. Hedefini gerçekleştirmek amacıyla 10 Kasım'da Albay İsmet Batı Cephesi, 11 Kasım'da Albay Refet Güney Cephesi komutanlığına atanınca her iki cephe komutanına da "muntazam ordu ve büyük süvari kütlesi vücuda getirmek için kesin direktif ver[ir]. Takip eden günlerde bir taraftan düzenli ordu düzenlenip genişlerken bir taraftan da Kuva-yı Milliye birlikleri düzenli ordu bünyesine alınmaya başla[r]."²³ Düzenli ordunun tanzimi kısa sürede etkisini gösterir; Bursa ve Uşak'tan Eskişehir-Afyon'a doğru harekete geçen, asker sayısı Türk kuvvetlerinin yaklaşık üç katı olan Yunan birliklerini İnönü'de bozguna uğrattılar ve kendi mevkilerine çekilmek zorunda bırakıldılar. Yunanlar bu yenilgiyi kendi açılarından Türkler karşısında kazandıkları zaferlerle kıyasladıklarında basına önemsiz bir ayrıntı şeklinde yansıtırlar. Ancak İnönü'de kazanılan zafer Türk basınında ve tüm yurttaki heyecanla karşılanır, diğer zaferlerin de müjdesi olarak algılanır. Yenilgiler nedeniyle psikolojik çöküntü yaşayan ordunun ve halkın kurtuluşa dair inancı artar, düzenli orduya güven duygusu perçinlenir, TBMM'nin hem yurt içinde hem de işgalci devletler nezdinde otoritesi kuvvetlenir. Dolayısıyla bu başarı Türk'ün ümitsizlikten ve başka çareler aramaktan kurtularak 'titreyip kendine geldiği', kan hafızasının aktifleşerek kudretini hatırladığı dönemece dönüşür. Başarılı ilk adımların ardından Türk kuvvetleri Ödemiş'i alarak İzmir'e yaklaşır. Mülazım Mustafa Hulusi Bey'in günlük defterinin 9 Eylül Sene 38 Cumartesi kısmında İzmir'e giriş şu şekilde yer alır:

"Fırkanın yine saat 2 sonrada yürüyüşe geçeceğine dair emir geldi. Önümüzde 11. fırka hareket edecek. Biz de ilerisinden geleceğiz.. vakt-i muayyende yürüyüşe geçtik. Alayımız kol nihayetinde idi. Üç saatlik yolu sekiz saatte kat edebildik. Saat 10 sonrada (Sarı Bey) çiftliğine gelerek açık ordu-gâha geçtik. Bugün İzmir'e bizim murahaslar gittiğini Yunan'ın bilâ-kayd u şart mütareke teklif ederek terk-i silah edeceğine haberini işittik. Esna-yı rahda İzmir'in teslim alındığı haberi geldi. (...). Atina'da ihtilal olduğunu Kral Kosti'yi ağır surette yaraladıklarını, seryaverinin maktul düştüğünü söylüyorlar."²⁴

21 Rahmi Apak, a.g.e., s. 79.

22 Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2011, s. 6-8.

23 Mustafa Balcıoğlu, a.g.e., s. 266.

24 Bayram Kodaman-Fahrettin Tızlak (Haz.), *Bir Kalpaklımın Millî Mücadele Günlüğü Mülazım Mustafa Hulusi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları, Isparta 2006, s. 139.

görsel

Akademik
Bakış

291

Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

Gazetelerde Türk birliklerinin İzmir’i kurtaracağı haberleri yer alınca önceki yenilgilerine istinaden Yunanlılar şehri tahliye etmeye başlar. Hatta “İzmir’in elden çıkacağı Yunanlılar tarafından kesin olarak anlaşılınca Yunan Hükümeti şehrin yönetimini İtilaf kuvvetlerinin konsoloslarına teslim e[der]. Konsoloslar ise şehri Türk kuvvetlerine teslim etmek için hemen girişimlere başla[r].”²⁵ Türk ordusunun başarılı bir şekilde İzmir’i teslim almasından sonra Yunan birliklerinin bir kısmı Trakya, bir kısmı da Sakız Adası üzerinden kaçmaya çalışırlar. Bergama ve Akhisar’ın batısındaki yerlerde bulunan dağınık Yunan kuvvetleri de Türk ordusu tarafından bertaraf edilir, Bandırma ve Erdek’in de alınması ile Batı Anadolu Yunan işgalinden tamamen kurtulur.

Naki Tezel’in “Yıkılan Köprü” Adlı Eserine Millî Mücadelenin Yansımaları

Türk halk masallarının derlenmesi ve yayımlanmasında katkıları bulunan Naki Tezel önemli folklor araştırmacıları arasında yer alır. Memurluk yaparken edebiyat ve folklor araştırmaları çalışmalarını bırakmaz; “Tezel, Tezel Amca, Şerif Halil Paşa, N.T., M. Korkusuz”²⁶ imzalarıyla eser vermeye devam eder. Türk masallarının yabancı dillere çevrilmesinde, bu masalların Anadolu dışında tanınmamasına da önemli bir işlev yüklenir. “Halk Bilgisi Haberleri, Ülkü, Türk Folklor Araştırmaları, Konuşmalar, Hisar, Köy Postası, Türk Yurdu, Yücel gibi dergilerde derleme ve araştırmalar yayımla[r], daha çok masallarla ilgili çalışmalarıyla”²⁷ tanınır. Masallarının yanı sıra bilmece kitapları bulunan yazarın, öykü türündeki tek eseri “Yıkılan Köprü”dür. Bu eserde “Yıkılan Köprü, Yarın Görüşürüz, Mektepçi, Suçlu, Küçük Kahraman, Bir Efsane, Garip Ayşe, Kanbur Doktor, Deli Recep, Namus, Köylü Sanatkâr, Güllü, Çoban Kızın Babası, Yatır, Vatan İçin, Gülnazik” olmak üzere toplam 16 hikâye bulunur. Kitaba adını veren Yıkılan Köprü 1939 yılında CHP Genel Sekreterliği tarafından düzenlenen ‘Memleket Küçük Hikâyeleri’ yarışmasını kazanır. Bu metinlerden “Yıkılan Köprü, Küçük Kahraman, Kanbur Doktor, Vatan İçin, Gülnazik”te öncelik Batı Anadolu’nun işgali sırasında yaşananlar olmak üzere Millî Mücadele yılları edebî metne taşınır. “Deli Recep, Çoban Kızın Babası, Yatır” başlıklı hikâyelerde ise aynı yıllar cephe gerisinde yaşananlarla savaşın bireyler üzerinde bıraktığı etki aktarılır.

Batı Anadolu’nun İşgali Sırasında Yaşananlar

Naki Tezel Yıkılan Köprü’de “millî yaşamın bütüncül değerlerini düşünsel ve duygusal söylemden yansıt[ken]”²⁸ Millî Mücadele yıllarını vatanın içinde

25 Uğur Üçüncü, a.g.e, s. 130.

26 Müzeyyen Altunbay, “Naki Tezel” (16 Nisan 2019). <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/tezel-naki> (Erişim 01.02.2021).

27 Tuğba Tümen, “Naki Tezel’in Masalları ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi”, İnönü Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya 2018 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 6.

28 Ülkü Eliuz, “Kolektifin Doğurgan İmgelerinin Yazınsal Uzamı: Millî Edebiyat Dönemi Türk Romanı”, (editör Ülkü Eliuz, Sabit Bayram, Fatih Uyar), *Millî Edebiyat Dönemi*

bulunduğu durumu ve küçük insanın yaşantısını millî bilince sahip olanlar ve bu bilince sahip olmayanlar düzleminde kurgunun çatışma zeminine taşır. Osmanlı Devleti'nin dağılma ve millî bir devletin kurulma sürecindeki sancılı sürecin erkini koruma çabasındaki insanların biyolojik bedenlerinin gücünü aşan inançla, kimsenin boyunduruğu altında yaşamama çabaları anlatılır. Naki Tezel'in hikâyelerinde siyasî tarihin bireylerin kaderlerini belirleyici yönü ile bireylerin siyasî tarihi şekillendirmedeki önemli rolü karşılıklı etkileşim yoluyla aktarılır. Mondros Mütarekesi ile işgale hazır hale getirilen ve bunun fiilen uygulanması sonucu içte ve dışta bağımsız karakteri tehlike-deki devleti tekrar eski iktidarına kavuşturmak amacıyla yaşananların, yeni hayatın iktidar odaklarının söylemsel düzleme taşınması edebî formda vücut bulur. Çünkü edebiyat "milletin tarih içerisinde oluşturduğu karakteristik özelliklerinin, estetik birikiminin, edebî tecrübelerinin diğer taraftan da sosyal ve siyasal hayatın bütün arayış ve oluşumlarının yansımaları[dır]."²⁹ Resmî tarihin akışına kurgusal gerçeklik aracılığıyla katkıda bulunan edebî eserlerde, Türk milletinin verdiği bağımsızlık mücadelesindeki başarılarını-başarısızlıklarını, özverilerini-bencilliklerini, vatan sevgilerini-bireysel çıkarları için vatani işgale hazırlayışlarını resmî tarihten bağımsız olmayan bir biçimde işlerler. Millî Mücadele yıllarını konu edinen edebî eserlerde erkini korumaya çalışan Türk milleti, işgal güçleri tarafından edilginleştirilmeye karşı çıkararak mevcut şartlarda dayanışma içinde milliyetçi söylemle ülkenin geleceğine dair tüm fedakârlıkları yaparlar. Bu açıdan edebî eserler tarihi seyir içerisinde halkın bilinçaltını "yapılmak istenilenlere" hazırlayan bir işlev yüklenir. Milliyetçilik ve Türkçülük akımlarının fikrî boyutunun halka benimsetilmesinde, Türk'ün diğer milletler karşısındaki erkinin vurgulanarak millete ve askere manevi güç aşılmasında edebiyatın gücünden sıklıkla yararlanılır.

Millî Mücadele dönemini çeşitli yönleri ile metnine taşıyan Naki Tezel'in, kitaba adını veren ve fiziksel mekânı (G...) kasabası olan *Yıkılan Köprü* başlıklı hikâyesinde öykü zamanı İnönü Muharebelerinin zaferle sonuçlandığı süreci kapsar. Bu süreçte halkın maddi-manevi açıdan sahip olduğu bütün varlığıyla zafere katkıda bulunma çabası ve askere olan güveni, desteği anlatılır. Piyadelerin, topçuların, süvarilerin ve diğer kıtaların akşama kadar G. kasabasından geçişinin halkı telaşlandırdığı belirtilen hikâyenin öykü zamanı "Üç ay evvel düşmanın ilk defa İnönü'de mağlup edildiği haberi"³⁰ gelir ifadesinden hareketle 23 Mart-1 Nisan 1921 tarihleri arasında gerçekleşen II. İnönü zaferinin yaşandığı süreci kapsadığı söylenebilir. Türk ordusunun öykü zamanından üç ay önceki zaferi G. Kasabasında kalan kadınların ve yaşlıların vatanın kurtulacağına olan inançlarını pekiştirir. Ancak G. Kasabasındaki askerî hareketlilik, şehirdeki ve köylerdeki bütün sağlıklı erkekle-

Roman Okumaları, Kesit Yayınları, İstanbul 2019, s. 13.

29 Hülya Argunşah, "Millî Edebiyat", (editör Ramazan Korkmaz), *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2009, s. 185.

30 Naki Tezel, "Yıkılan Köprü", *Yıkılan Köprü*, Ankara, 1944, s. 3.

göz

Akademik
Bakış

293

Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

ri cepheye giden halkı, Yunan birliklerinin I. İnönü mağlubiyeti karşısında daha çok kuvvet toplayarak tekrar taarruza geçme ihtimalinden dolayı endişelendirir. Bu sırada Türk askerlerinin G. Kasabasından geçişi sırasında askerlerin üzerinden ağır topları taşıdıkları köprünün yıkıldığı haberi tüm kasabaya yayılır. Sağlıklı ve genç erkekleri savaşa katılan kasabada “*Büyük Harpte bulunmuş, Çanakkale Muharebesinde on iki yerinden yaralanmış*”³¹, kasabanın en hürmet edilen kişisi Tosun Dayı köprünün yıkıldığını haber alır almaz herkesi köprüyü tamire davet eder. Binbaşının askerlerin de kasabalıya yardım etme teklifini ise “*onları yormuyalım. Harp edecekler*”³² diye geri çevirir. Onun bu tavrında vatan savunmasında ordunun tek başına bırakılmadığı, milletin desteğinin onlarla olduğu vurgusu yapılır. Metinde başkışı Tosun Dayı, başarıyı hak etmiş bir ordunun zafer yolunda düşmana gösterdiği direnci kırabilecek, örseleyebilecek her türlü faktörü ortadan kaldırmaya gönüllü davranan vatanseverlerin simge ismidir. Tosun Dayı ve yanındakiler köprünün altından akan suyun içerisinde ağaçtan kazıkları çakmak, taşları yerleştirmek için uzun süre kalırlar. İşi biten kişi sudan çıktığı halde kasabalıların vatan savunmasına katkıda bulunma niyetlerini ve enerjilerini diri tutmaya çalışan başkışının kendisi, göğsüne kadar gelen ve Mart ayında olduğundan soğuk akan sudan hiç çıkmaz. Bütün gücüyle çalışmasının yanı sıra kasabalının çalışma azmini uyanık tutmak için onlara sürekli telkinde bulunur. Suyun içinde çalışan on beş-yirmi kişinin kısa süre zarfında köprüyü tamir edişinin akabinde askerler köprüden geçer, düşmanla çarpışmaya gider. Bir hafta sonra II. İnönü zaferinin haberi G. Kasabasına ve yakındaki yerlere ulaşır. Köprünün tamiri esnasında Tosun Dayı’nın azmini ve vatan sevgisini gören binbaşı, müjdeli haberi Tosun Dayı’ya iletmek istediğinde, kasabalılar köprünün yapıldığı gece üşüttüğü ve kısa zaman önce vefat ettiğini söylerler. Yıkılan Köprü’de cephe gerisinde de olsa askere hem fiziksel hem de ruhsal destek olan G. Kasabası sakinleri özelinde savaşlardan zaferle dönülmesinde halkın katkısına ve bu yolda ölümü göze alan özverisine yer verilir.

Mütareke şartları gereği ordusu dağıtılıp cephanesine el konularak savunma sistemi çökertilen milletin parçalanmak istenen bedenini bir arada tutma mücadelesi, kendi varlığından gönüllü olarak vazgeçişin örnekleri tarihî kaynaklarda yer alır. Orduya cephane taşıma esnasında halkın takındığı tavır, ölmek pahasına da olsa görevlerini yerine getirmektir. Bu süreç edebî eserlere düşman güçlerin yanı sıra maddi yoksunlukla vuruşan Türk milletinin cephane eksikliği sorunu şeklinde yansır. *Yıkılan Köprü* hikâyesinde genç erkekler cepheye, yaşlılar da kendi istekleriyle kasabalarında vatan uğruna can verirken *Küçük Kahraman* hikâyesinde cephane taşıyamayacak kadar yaşlı ve hasta olan babasının yerine yola çıkan on dört yaşındaki Ali şehit olur. *Küçük Kahraman*’da Sakarya’ya yaklaşan düşmana taarruza

31 Naki Tezel, *Yıkılan Köprü*, s.4.

32 Naki Tezel, *Yıkılan Köprü*, s. 5.

hazırlanan orduya Türk milletinin tüm varlığı ile destek olma çabaları anlatılır. Öykü zamanının ve sosyal zamanın Sakarya Muharebesinin yaşandığı 23 Ağustos-13 Eylül 1921 tarihleri arasında gerçekleşmesinin ipuçları verilir. Tanrısal anlatıcının "*Düşman Sakarya'ya dayanmıştı. Türk ordusu büyük bir taarruza hazırlanıyordu. Bu taarruzun zaferle neticelenmesi ve düşmanın her ne pahasına olursa olsun vatandan dışarı atılması için bütün millet canla başla çalışmaktaydı. Esasen kasabanın gerisindeki tepeye gece tınazlar gibi yığılan cephaneler ve silahlar da bu azmi göstermeye kâfi değildi*"³³ ifadeleri Türk ordusunun bu zaman dilimini ve milletin tinsel aşkınlığını sunar. Sabaha karşı kasabaya gelen hat kumandanı her eve haber gönderek arabaların ve hayvanların hemen hazırlanmasını, onların Sakarya cephesine gönderileceğini söyler. Cephaneyi götürdükten sonra hayvanlarını tekrar getirecekleri için hayvan sahiplerinin de gelmesini belirtir. İki eşiği olan Tahsin Çavuş, orduya destek olmak ister; ancak çok yaşlı olduğundan yarı yolda hayatını kaybedebileceği gerekçesiyle onun gitmesine izin verilmez. Fiziksel şartları gereği vatan savunmasına katkıda bulunamayacağına üzülen babasını gören on dört yaşındaki Ali, hayvanlarıyla cephane taşımayı teklif eder. Tahsin Çavuş bu duruma çok sevinir ve ailesinden birinin orduya yardımı dokunmasından ötürü rahatlar. Cephaneyle silah taşımak üzere kasabadan ayrılan kişiler, kısa zaman sonra yolda düşman güllerinin sesiyle irkilir; birçok kişi hayatını kaybeder, sağ kalan on dört kişi ise cephaneyle doğru ilerler; bu sırada yarası ağır olanlar şehit olur. İçlerinde Ali'nin de bulunduğu üç kişi cephaneyi teslim edip dönerken Ali'nin yanındaki iki arkadaşı düşman ateşiyle can verir. Top sesleri arasında ilerlemeye çalışan Ali, arkasını döndüğünde bu defa kendi hayvanının parçalanmış vücuduyla karşılaşır. Yaşadıkları karşısında dehşete düşen, başkisi Ali ne yapacağını bilemeyen bir ruh haliyle ağlamaya başlar. Ölümle doğrudan yüzleşen Ali, vatanın içinde bulunduğu gerçekliği tüm benliğiyle kavrar. Kendisini bekleyen kaçınılmaz ölümü değere dönüştürme niyetiyle eyleme geçer. Arkadaşlarının düşürdüğü tüfeklerden birini yerden alıp düşmanın bulunduğu yöne doğru ilerler. Ağaçların arkasında neşeye şarkı söyleyen düşman askerlerinin bulunduğu civara rastgele ateş eder. Baskına uğradığını düşünen düşmanlar kaçarken el bombası fırlatırlar. Türk askerleri, düşman müfrezesinin korkarak dağıldığını görünce siperlerinden çıkıp düşmanı takip ederler. Düşmanın ilk baskına uğradığı yerde, taş yığınlarının arkasında parçalanmış bir çocuk/Ali'nin vücuduyla karşılaşılır. Ali vatan uğruna takındığı tavırla ölümlü bedenini ölümsüzleştirerek ontolojik varoluşunu tamamlar.

Millî Mücadele döneminde dikkat çeken hususlardan biri Kuva-yı Milliye'nin halk tarafından desteklenmesinin yanı sıra hükümetin ordusuna mensup bazı askerlerin de onlara katılmalarıdır. Bu desteği Yirminci Kolordu Kumandanı Mirlivâ Ali Fuad şu şekilde ifade eder: "Dûcâr-ı taarruz olan vatan ve mukaddesâtı müdafaa maksadıyla teşkil ve günden güne tezyid-i

göz

Akademik
Bakış
295
Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

azm-i vukûf ederek çarpışan bir avuç kahraman milletdaşlarımızın icabında imdadına koşmak ve başka tarafda çıkması muhtemel dahili bir fesad veya harici bir işgali karşılamak üzere Kuvâ-yı Milliye'nin şimdiden tertib ve tanzimi hayatî ve millî bir vazife olduğunu bütün vilâyâtda takdir ve teemmül ile her tarafda Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye ve Redd-i İlhak Cemiyetleri teşkil ve mevcudiyeti ilân edilmekte bulunmuştur.”³⁴ Naki Tezel'in *Vatan İçin* hikâyesi Kuva-yı Milliye'nin oluşumu sırasındaki direnişlerin ve desteklerin sadece halk değil İstanbul hükümetinin ordusu tarafından da gerçekleşmesinin edebî formda aktarımıdır. Metinde İstanbul hükümetinin ordusundan ayrılarak Kuva-yı Milliye'ye katılmak isteyen Mehmet Bey'in şehit edilmesi anlatılır. Düzenli ordu ve düzensiz birlikler arasındaki çatışmaların işlendiği öyküde düzensiz ordunun Millî Mücadelenin başarıyla sonuçlanmasındaki katkıları vurgulanır. Bu hikâyede Yunan askerlerinin evlere kadar gelip insanların namuslarına, mallarına zarar verdikleri dönemin psikolojik travmaları ve hatıralardan silinmeyen duygu durumları yer edinir. Çerçeve vaka ile kurgulanan *Vatan İçin* hikâyesinde 'ben' anlatıcı, Kurtuluş Savaşının zaferrinin yıldönümünde “*düşmanı vatanın hariminde boğan kahraman askeri alkışlamak için koşan halkın sel gibi akışını*”³⁵ arkadaşının evinin penceresinden onunla birlikte izler. Yaklaşık otuz beş yaşlarındaki arkadaşı Millî Mücadele yıllarına ait bir hatırasını anlatır. “*Millî savaş senelerinde, on, on beş yaşlarında bir çocuktum. (G...)'de oturuyorduk. Babamın kasabanın dışında dededen kalma büyük bir çiftliği ve içinde de çok muhkem yapılmış bir evi vardı.*”³⁶ diye başlayan çekirdek vakanın olay örgüsü aktarılrken öyküleme zamanı ile öykü zamanı arasındaki mesafenin yaklaşık yirmi yıl olduğu belirginleştirilir. Böylece zaman ile ilgili herhangi bir veri bulunmayan çerçeve vakadaki kutlamanın yaklaşık olarak 1940'lı yıllarda gerçekleştiği anlaşılır.

Vatan İçin hikâyesinin çekirdek vakasının ben anlatıcısı, Yunanların yakın zamanda işgal edeceği muhtemel bir bölgede oturmalarına rağmen düşmanın Balıkesir, Aydın, Manisa, Afyon, Eskişehir'i işgal ettiği günlerde hiç kimsenin evini terk etmediğini anlatır. Silahlarının Kuva-yı Milliye'de, silah kullanabilecek ağabeylerinin, babalarının, akrabaların da orduda olduğunu anlatırken maddi olarak yapabilecekleri her şeyi yaptıktan sonra ordunun zaferi için dua ettiklerini söyler. Evin önündeki arsada çocuklarla oynarken tepeden silah sesi duyduktan sonra da mitralyöz ateşine maruz kalışlarını; sesler kesilip evlerine gittiklerinde şehrin içini silahlı, siyah elbiseli, başları sarılı insanların doldurduğunu; bu insanların evlerin kapılarını kırarak millet adına hayvan aradıklarını hatırlar. Türkçe konuşan, evlere saldıran, zorla mal ve hayvan alan o kişilerin kim olduğunu merak eden anlatıcı

34 Murat Şener- Salih Dutoğlu, (Yayına Hazırlayan), *Osmanlı Belgelerinde Millî Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 2007, Yayın Nu: 88, s. 117.

35 Naki Tezel, “Vatan İçin”, s. 84.

36 Naki Tezel, “Vatan İçin”, s. 85.

bir süre sonra amcasının 'hayvan almaya gelen kişilerin gittiğini' söylediğini belirtir. Şehirde dolaşan ve halktan zorla mal talep eden bu kişilerin İstanbul'dan Millî kuvvetler üzerine gönderilen Yüzbaşı Mehmet Bey idaresindeki üç yüz kişilik inzibat kuvvetlerine yardım vaadiyle iltihak eden çete olduğunu, onların kasabalara saldırarak çapulculuk ettiklerini anlar; MillîKuvvetler üzerine gönderilmesine rağmen Mehmet çavuşun asıl amacının Kuva-yı Milliye katılmak olduğunu, bu düşüncesini çavuşlara söylediğini, hatta kendilerine sonradan katılan çete dürüst olsaydı onları da amacının parçası haline getireceğini bir çavuştan öğrenir. Mehmet Bey onların maksadının hırsızlık olduğunu anlayınca bu çeteyi ortadan kaldırmaya karar verir. Çete de Millî-Kuvvetlere katılmayı planlayan Mehmet Bey'e düşmanca davranır ve çarpışır:

*"Mehmet Bey'in gayesi bütün taze kuvvetleriyle birlikte Kuva-yı Milliyeye iltihakmuş. Bu fikrini bütün çavuşlara söylemişmiş. Hatta dürüst hareket etselermiş, çeteyi de beraber götürceklermiş. Fakat onların maksatlarının hırsızlık ve eşkıyalık olduğunu öğrenince büsbütün ortadan kaldırılmalarına karar vermiş. İşte bunun için kuvvetinin büyük bir kısmını arkada bırakmış, kasabanın yarım saat ilerisindeki yolun vadi kısmını onlardan evvel keserek mitralyöz ateşiyle hemen işlerini bitirmek için acele acele sırta tırmanmışlar."*³⁷

Duydukları mitralyöz ateşinin o ateş olduğunu bildiren anlatıcı o gece sakin geçse de sabahın erken saatlerinde MillîKuvvetlere katılacağını söyleyen taburun askerlerinin telaşlı bir şekilde dolaştığını gördüklerini aktarır. Askerlerin Yüzbaşı Mehmet'in öldürüldüğü haberini aldıklarını öğrenirler. O sırada MillîKuvvetler mensubu bir süvari bölüğü G. Köyüne gelir, kendilerine katılacağını daha önceden bildiklerinden Mehmet'in cenazesini bütün askerler, gelen bölük arkadaşları ve G. Köyü sakinleri defneder.

Ülkenin karanlık günlerinde askeri anlamda millî mücadeleye tüm varlığıyla katkıda bulunmaya çalışan, kendi bedenlerinden vazgeçen kişilerin yanı sıra bölüklerinden ve görev yerlerinden kaçan askerler de bulunur. Bunlar hem devletten beslenen hem de davranışları itibarıyla ona zarar veren, dış düşmanlara karşı gücünü tüketen yüklerdir. *Kanbur Doktor* hikâyesinde askerden kaçan bu tür kişilerin davranışlarından kesit sunulur. Hikâye, küçük kasabanın hapishanesi asker kaçaklarını almamaya başlayınca kaymakam ve jandarma kumandanının onları yerleştirmek için hem geniş hem de sağlam yeni bir bina aramalarıyla başlar. Söz konusu yer için Kahveci Ali'nin alt kat pencereleri demir parmaklıklılı, üst kattaki pencereleri de yüksek olduğundan kaçakların atlayamayacaklarını zannettikleri ve uzun süredir boş olan evini uygun bulurlar. Elleri kelepçeli on beş kaçağı Ali'nin evine getirirler. Kaçakların arasında iki kişi eğlenerek, şakalaşarak yürür, jandarma kumandanı neşelerinin sebebini sorduğunda ise Kanbur Doktor'dan aldıkları rapor işe yaramadığından güldüklerini belirtirler. Hikâyenin fiziksel

mekânı olan Kayacık Köyü'nden akan çay, dar bir vadiden geçer. Bu vadinin bir tarafı sık ağaçlarla kaplıdır “kazaya giden yola çıkmak için bu dar yerdeki köprüden karşıya geçerek ormanın kenarını takip etmek lazımdı[r]. İşte köprüünün bu orman cihetindeki başında kocaman bir ağaç vardı[r] ki, yerden bir metre yükseldikten sonra eğrilmiş ve toprağa muvazi olarak birkaç metre uzadıktan sonra tekrar yükselmişti[r]. İşte bu şekil dolayısıyla ağaca ve oraya “Kanbur Doktor” ismini tak[arlar].”³⁸ Eğri yapısından dolayı kambur sıfatı yakıştırılan bu mekân, askerlerin kaçmasını kolaylaştırması bakımından onlar tarafından doktor/şifa verici şeklinde algılanır. Vatan müdafaasından kaçarak adeta düşmanın safında yer alışı bildiren bu yozlaşmış kişiler sadece iç huzuru sağlayacak kadar bırakılan kolluk kuvvetlerini de ayrıca meşgul ederler. Asker kaçakları yeni hapishaneye/Kahveci Ali'nin evine yerleştirildikten iki gün sonra, gülerek oraya giren iki askerın oradan kaçtığı haberi alınır. Kaçakları arayan jandarmalar onları bulduklarında ise yakalanmamak için çaya atlar, hem derin hem de bataklık olan çayda gözden kaçarlar. Jandarma kumandanı ise “Düşman kurşunundan kaçan; böyle köpek gibi boğulur”³⁹ der. Anlatıcı, ötekine destek olan yozlaşmış kimliklerin hak ettiği biçimdeki ölümlerini jandarma kumandanının sesinden vurgular. Böylece içteki ötekinin bilinç yitimi diye nitelenebilecek tinsel bataklık çayın boğucu ve bataklık oluşu ile simgesel açıdan birleştirir. Köpek gibi ifadesiyle ölüm biçimlerini değersizleştirme yoluna giderek etrafındakilere mesaj iletir. Çünkü vatan için can vermek toprakta yeniden can bulmakla eş tutulur. Bundan kaçanlar ise hem insanlık vasfından uzaklaştırılır hem de leş(leşme) ile aynı düzleme çekilir.

Millî bilinç dil, din, kültürel bağlar gibi unsurlar aracılığıyla bireylerin ‘ben bilinci’ geliştirdikleri ve kendilerinin farkına vardıkları durumu işaret eder. Bu “ben” bireysel olandan ziyade başkalarıyla birlikte paylaşılan, ‘aidiyet duyulan’ın meydana getirdiği teklifi işaret eder. Birbirine aynı hislerle bağlı olan grup, farklı olanı ben’in karşısında ‘öteki’ olarak konumlandırır ve kendisi ile mesafesine göre tanımlar. Benin/bizin dairesinde bulunanların ‘ben’e sorumluluk ve yükümlülükleri bulunur. Yükümlülükleri bilerek ya da isteyerek yerine getirmeme durumunda ise öteki ile arasındaki mesafe kaldırılarak mensubu olduğu ‘ben’e/millete aidiyeti zayıflar, zamanla kopmalar yaşanır. Bu durumda o da ‘ben’ tarafından ‘öteki’ şeklinde değerlendirilir. Bu ötekileşme *Kanbur Doktor* hikâyesinde Millî Mücadele döneminde askerden kaçanların millî mücadeleyi zorlaştırması şeklinde yer alırken *Gülnazik* hikâyesinde düşman işgalini kolaylaştırmanın, öteki ile işbirliği yaparak onların safına geçmenin, kendi milletine ihanet etmenin etkisi yozlaşmış bir imam üzerinden kurgulanır. Yunan ordusunun Anadolu’daki fiziksel ve psikolojik yıkımlarının anlatıldığı *Gülnazik*⁴⁰ hikâyesinin öykü zamanı Yunanların Batı

38 Naki Tezel, “Kanbur Doktor”, s. 50.

39 Naki Tezel, “Kanbur Doktor”, s. 51.

40 Hikâyenin ayrıntılı tahlili için bakınız Elif Öksüz Güneş, “Yaşanan Gerçeklikten Kurguya, Türküden Öyküye Naki Tezel’in “Gülnazik” Adlı Öyküsü”, *Akademik Dil ve Edebiyat Der-*

Anadolu'yu işgal dönemini kapsar. Balıkesir'in köyleri işgal edilir ve düşman K... 'ya yaklaşır. Padişaha bağlılığı bilinen ve vaazlarında padişahın peygamber vekili olmasından, halkın ona sadık kalınması gerekliliğinden bahseden köy imamı, düşmanla savaşmak üzere çetelere katılmayı planlayan halkı camiye toplayarak kaçmamalarını, Yunanlıların memlekete medeniyet, para, saadet ve refah getireceğini; padişahın Yunanlarla birlik olduğunu vaaz eder. Birkaç aile dışında kimse imamı dinlemez ve vatan savunması için köyden ayrılır. Onlar gittikten birkaç gün sonra Yunan müfrezesi K.. köyüne girer. İmam ve köyde kalan birkaç erkek, Yunan askerlerini memnun etmek için onları 'hoşgeldiniz' diye karşılar. Onların düşmanın gelişinden 'olması gereken'miş gibi heyecanlanmaları yozlaşmalarını ve yabancılaşmalarını işaret eder. Ülkenin içinde bulunduğu gecenin karanlığında düşman ışığında aydınlanarak güçleneceklerini zanneden bu yozlaşmış kimlikler, başkasının benliğinde kendilerini bulma yanılgısına kapılırken vatanseverlerin yaktığı çiralara kayıtsız kalırlar. Dolayısıyla düşmanın işini kolaylaştırır; hem vatani hem de milleti nesneleştirerek düşman tacizine hazırlarlar. İmamın yanlış yönlendirmelerine rağmen vatan savunmasına giden halk Yunan ordusu ile savaşırken düşman, K.. köyüne/vatana tecavüzünü kadınlara da yöneltmek ister. Çünkü savaşlarda cinsel saldırıların ya da istismarın mağdurları olarak yer alan kadınlar, düşman askerlerin biyolojik tatminlerini karşılarken aynı zamanda savaş taktiği olarak da taciz edilen topraklardaki iktidarı simgeler. Tecavüz edilen kadına sadece bir insan değil aynı zamanda mensubu bulunduğu milletin namusu olarak bakılır. Bu namusun tanınmaması söz konusu milletin erkinin de yok sayılması anlamına gelir. Bunların bilincindeki Yunan müfrezenin genç zabiti, köydeki destekçisi imamı yanı çağırarak kendisine kız getirmesini talep eder. İmam, Yunan'ın emrini yerine getirmese öldürüleceğini düşünür, köyde kendisiyle birlikte kalan ailelerden birinin kızını götürmeye karar verir. Aynı zamanda güzel Gülnazik sayesinde Yunan hükümetince önemli mevkilere getirilmeyi kurgular. Yunan'ın isteğini Gülnazik'in babasına iletince olumsuz cevap alan imam, durumu Yunan zabatine anlatır; düşman askerleri Gülnazik'in anne ve babasını süngüler, kızı zorla zabite sunarlar. Bedensel geriliminin etkisi geçtikten sonra Gülnazik'in güzelliğinin farkına varan ve âşık olan Yunan zabiti onu Yunanistan'a götürerek nikâhlar, Gülnazik'i kendi ailesinin yanında bırakarak işgal ettiği topraklara döner. Gülnazik ise bu süreçte kendinden geçmiş şekilde sürekli ağıt yakar. Bu ağıtlarında imamı asılması gereken gâvur olarak nitelendirir: *Yunan geldi besledi/Bir kabadayı istedi/Ne ağlayan Gülnazik/Gavur İmam gösterdi/Atinanın imamı/Nerde çıkar dumanı/Kimselerden şüphem yok/Asverin imamı.*⁴¹ Yunan tarafından beslenen, Atina'ya hizmet eden imama yakıştırdığı sıfat 'gavur' dur. Burada da Gülnazik onu gayri-müslim düşmanla/öteki ile aynı düzleme çeker. Çünkü imam sadece Gülnazik'in fiziksel ve psikolojik

gisi

Akademik
Bakış
299
Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

gisi, Sayı: 4, Cilt: 5, Aralık 2021, s. 2480-2495.

varlığına değil, saldırı altındaki Türk milletinin kimliğine, otoritesine, erkine zarar verir. Hikâyede Yunan'ı hoş geldin diye karşılayan anlayışın karşısına Yunan topraklarına gelin olarak götürülen Gülnazik'in daimi yabancılığı yerleştirilir. Gelin olarak getirilse bile evdeki ve ülkedeki ötekiliği hatırlatılır ve ona göre davranılır. Evden çıkarılmaz, ailede ve ülkede olanlardan haberdar edilmez, hamile olmasına rağmen psikolojik ve fiziksel şiddete maruz bırakılır. Yunanistan'a esir olarak götürülen bir Türk'ten Mustafa Kemal Paşa komutasındaki Türk askerlerinin Yunan ordusunu denize döktüğü haberini alınca vatana dönmeye karar verir. Gece çocuğunu da alarak evden kaçır. Deniz yoluyla Türkiye'ye dönerken çocuğunu Yunan neslinin devamı olarak gördüğünden denize atar. Böylece bireyseli değil ait olduğu milletin duygu durumunun öncelenmesi gerekliliğinin mesajını verir.

Cephe Gerisinde Yaşananlar ve Savaşın Bireyler Üzerinde Bıraktığı Etki

Savaşlarda yaşananlar 'olup biten', 'belli bir tarih aralığında donan' niteliği taşımazlar. İnsan bilincine ve davranışlarına etkileri ile sürekliliğini korurlar. Söz konusu süreçte maruz kalınanlar hem fiziksel hem de psikolojik bağlamda etkisini uzun süre devam ettiren şiddete dönüşür. Bu "şiddet günlük hayata ilişkin bilince o denli nüfuz eder ki şiddetin insanlara verdiği korkunç zararlar, acı ve trajik sonuçları görünmez olur."⁴² Öykü zamanı İstiklal Savaşı yıllarını kapsayan Deli Recep hikâyesi neşeli kişiliği, sağlıklı ve kuvvetli bünyesi ile savaşa gönüllü sıfatıyla katılan Recep adındaki başkışının, düşmanı denize döküp kurşun yarasıyla köyüne geldikten sonraki yaşamını konu edinir. Savaştan döndükten sonra tavırları değişir, birden koşmaya başlar, kuzuları severken aniden onları boğar:

"Harp biteli iki sene olduğu halde, Deli Recep'in tabii hali avdet etmemişti. Bazen günlerce sakin sakin dolaşır, sonra birdenbire bütün köylülere hayret içinde bırakarak garip hareketler yapardı. Mesela birkaç gün üst üste köy çeşmesinin yalağına kafasını sokarak uzunca bir zaman öyle kaldığı, sonra kafasını sudan çıkarıp kamçılanmış bir at gibi var kuvvetiyle koşmaya başladığı ve köyden uzaklaşarak tepeye tırmandığı görülürdü"⁴³

Davranışlarından ötürü artık kendisine 'deli' denilen, zorunlu olmadıkça kimseyle konuşmayan Recep'in tek arkadaşı eserde norm karakter niteliği taşıyan çoban Ali'dir. Recep, Ali ile sık sık dağlara çıkar, ona eşlik eder. Ancak bir gün Deli Recep, elinde kanlı bıçakla köye gelir. Durumu merak eden köy halkı onun geldiği yöne gidince Ali'nin ve köpeğinin kanlar içinde kaldığını görür; onları Recep'in öldürdüğünü düşünür. Jandarma, Ali'nin kanlı bedeninin yanındaki kanlı baltayı da alarak tahkikat başlatınca Recep zanlı sıfatıyla tutuklanır. Mahkemede, Ali ile çok iyi arkadaş oldukları halde

42 Rubina Saigol, "Militarizasyon, Ulus ve Toplumsal Cinsiyet: Şiddetli Çatışma Alanları Olarak Kadın Bedenleri", Ayşe Gül Altınay, der. *Vatan, Millet Kadınlar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 231.

43 Naki Tezel, "Deli Recep", s. 52-53.

görsel

onu neden öldürdüğü sorulunca "Ali'nin çok ekmeğini yedim. Ona nasıl kıyarım? Şimdi o öldü. Anası babası nasıl ağlıyorsa benim de içim öyle kan ağlıyor."⁴⁴ diyerek kendisinin öldürmediğini dile getirir; olayın gelişimini, kendisinin neden bazı zamanlar eline aldığı şeyleri sıktığını ve birden bire koşmaya başladığını düzenli bir şekilde ifade eder:

"İstiklal Muharebesine gönüllü olarak gittim... Gavurlarla çarpışmak, onlarla boğuşmak, dedemin acısını çıkarmak istiyordum. Bir gün Afyon'da bir tepeyi almak için uğraşıyorduk. Yunan iyi sinmişti. Kurşun atamıyorduk. Biz de süngü ile hücumla kalktık. Bir anda tepeyi aldık. Herifler kaçmaya başladılar. Hürsümden peşlerini öyle kovalıyordum ki bir iki tanesini süngüleyebildim. Sonra yine koştum. Bir zabıtlarını yakaladım. Maksadım esir etmekte. Yaralı imiş. Yere düştü. Hemen kaldırarak sırtıma aldım. Gavur evvela inler gibi yaptı. Sonra tepindi. Bırakmadım. Yalvardı. Yine aldırmadım, bizim sipere doğru götürmeye başladım. Akşam olmuş, hava kararıyordu. Tam o sırada bir kurşun vızladı. Bacağıma saplandı. Herifle beraber yere yıkıldık. Kahpe gavur yaralı değilmiş. (...) Kenardaki yüksekçe setten atlayarak kayboldu. (...) Ondan sonra iflah olmadım hakim efendi. O kahpe gavuru her yerde görür gibi oluyorum. Aklım başımdan gidiyor. Bana doğru geliyor sanıyorum, kendimi kaybediyor, saklanıyorum. Sonra birden hücum ediyorum. O anda elime ne geçerse kırıyorum, yakıyorum, parçalıyorum, boğuyorum, öldürüyorum"⁴⁵

Savaşta bir düşman zabıtlarını yakalayan Recep, onu esir etmek istediğini, ancak düşman yaralı olduğundan onu sırtında taşıdığını, akşam düşman tarafından gelen kurşunla kendi bacağının yaralandığını; taşıdığı düşmanın ise yaralı olmadığını, kendisi vurulunca onun kaçtığını, düşmanı öldürememenin pişmanlığını duyduğunu ve her yerde onu görür gibi olduğunu, yakalamaya çalışmak için koştuğunu, aklının başından gidip onu boğmak istediğini, eline geçen şeyleri de onu boğmak amacıyla sıktığını düzenli ve aklı başında bir şekilde dile getirir. Onun anlatımındaki düzen deli olmadığını ispatlar niteliktedir. Ali, çınarın altında otururken çomarın uluduğunu, o tarafa yöneldiğinde Ali'nin iki kişi ile boğuştuğunu gördüğünü anlatır. Tepeye koştuğunda iki kişinin de kaçtığını, o sırada kendini savaşta zannettiğinden bıçağı ile saldırdığını, kendine geldiğinde Çomar'ın bağırsaklarının dışarı çıkmış olduğunu gördüğünü belirtir. Ali'yi değil Çomar'ı öldürdüğünü söyler. Şahitler de Aşağıçayır köyünden iki haydutun Ali'yi, elinden kuzularını almak ve öldürmekle tehdit ettiğini, Ali'nin yanındaki kanlı baltanın Uzun Hasan'a ait olduğunu kanıtlarlar ve Deli Recep'in beraatına karar verilir. Basit bir olay örgüsüne dayandırılan ancak savaşın etkilerinin Recep'in psikolojik durumuna etkilerinin yalın dille sunulduğu hikâyede, kendisine 'deli' lakabı takılan Recep'in davranışlarının hem millî kimliğine hem de zâtına yapılanlarının intikamını alma isteğinin coşkunluğundan kaynaklandığı

44 Naki Tezel, "Deli Recep", s. 56.

45 Naki Tezel, "Deli Recep", s. 56-57.

görsel

Akademik
Bakış
301
Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

anlaşılır. Ayrıca hikâyede Recep'in kimliği özelinde Türk askerinin düşman askerlerine zulmetmeyen insanî yanına vurgu yapılır.

Kolluk kuvvetlerinin yetersiz olduğu yerlerde millî mücadeleye kendi imkânları dâhilinde katkıda bulunmaya çalışan halk, vatana saldırı karşısında kayıtsız kaldığına inandıkları kişilere psikolojik yaptırım uygular. *Yatır* hikâyesinde, Çatalköy sakinleri tarafından 'gâvur' lakabı takılan Hüseyin de kendisine bu yaptırımın uygulandığı kişilerdendir. Ona gâvur lakabının uygun bulunması *Gülnazik* hikâyesinde imama 'gâvur' denilmesi ile aynı sebebe dayanır: 'Müslüman olmayan' ve 'vatana taciz eden' düşmanla eş tutulmasıdır. Çünkü İstiklal Savaşı'nda düşman ile işbirliği yaptığı düşünülür. Köyde "*vatan haini*"⁴⁶ olarak nitelendirilen Hüseyin'i kimse sevmez, onunla konuşmaz; onun köyden gitmesini isterler. Ancak onu yargılayışlarındaki haklılık payını teyit etmek, buna dini ve manevi bir dayanak bulmak için de köydeki yatırın fikrini almayı uygun bulurlar. Çünkü köyde birisinin iyi ya da kötü niyetli olduğunu anlamak için gece, yatırın taşı üstünde yakılan üç mumun durumuna göre kaniya varma Çatalköy'de anane halindedir. Sabah geldiklerinde mum bitmişse yatırın o kişiden memnun olduğunu, ışığından yararlandığını; bitmeden sönmüşse memnun olmadığını, onun ışığını istemediğini/reddettiğini düşünürler. Gâvur Hüseyin'in köyde kalabilmesinin tek yolunun yatıra dikilen mumun bitmesi gerektiği hatırlatılarak türbeye mum yakarlar. Sabah gittiklerinde mumların kibritlendikten sonra söndüğünü, yatırın da onu köyde istemediğini söylerler. Hüseyin her ne kadar düşman safına geçmediğini, tek çocuğuyla aç kalmamak için hastanede çalışıp oğlunu doyurduğunu ifade etmeye çalışıp muhtara yalvarsa da kimseyi bu gerçeğe inandıramaz. Ertesi gün Çatalköylüler Hüseyin'i köyden uzaklaştırmak için harabeye gittiklerinde onun gittiğini görürler. Çok yönlü eleştirel bakış açısı ile değerlendirilebilecek metinde köylünün Hüseyin'i köyden gönderme biçimlerinde gece yakılan mumun hava şartları gereği sönebileceğini düşünmeden batıl inançlarla yatıra başvurmaları onların dini yozlaşmalarını gösterirken kimsesiz ve kendi halinde yaşayan insanları yurtsuzlaştırmaları yönüyle eleştiriye açıktır. Ancak metnin yazılma ve millî kimlik inşası süreci dikkate alındığında vatan müdafaasından kaçanların toplumsal varlıklarını sağlıklı şekilde yürütemeyecekleri; savaşta, sebep ne olursa olsun bireysel 'ben'in değil ortak 'ben'in/millî benin öncelenmesi gerekliliği vurgulanır.

Köylünün Hüseyin'i "*vatan haini*" nitelendirmesinde onunla benzer durumda olmalarına rağmen yaşam alanlarını terk etmeyi değil, hem maddi hem manevi eksilmeyi göze alarak vatana şehit vermeyi tercih edenler etkilidir. İstiklal Savaşı yıllarında bu tip insanların varlığı Çoban Kızın Babası başlıklı hikâyede vücut bulur. Bu metinde İstiklal Savaşı'nda birkaç yerinden yaralanan, iki oğlunu savaş sürecinde kaybeden, eşi oğullarından daha önce vefat ettiği için kızı ile birlikte yaşayan Hasan Dayı, çok konuşmayan ve köylüler tarafından saygı duyulan bir kişidir. Hasan Dayı'nın insana güven veren

yapısı hikâyenin kahraman anlatıcısının köye misafir olarak geldiği günden beri dikkatini çeker, onunla konuşmak ister; fakat sadece kısa selamlaşmaların ötesine geçmeyen iletişimleri olur. Anlatıcı, kasabaya saman götürdüğü bir gün yolda Hasan Dayı ile karşılaşır ve sohbet etme fırsatı yakalar. Niçin sürekli kederli olduğunu sorduğunda aldığı cevap şu şekildedir:

“Vatan için düşmanla boğuşurken yavrularımı kurban verdim. Oğullarım öldüğü için müteessirim. Fakat onları bu vatan Anadolu için harcadığıma memnunun. Keşki ben de o vakit öleydim.... şimdi gam yemezdim. Bir kızçağuzım var, o da dağlarda davar peşinde dolaşüyor. Yazık ona emme, ne ideyim? Aç kalmamak için çalışmak gerek. Sağlığımda onu bir everseydim”⁴⁷

Savaşta bizzat katılan, oğulları şehit olan Hasan Dayı, yaşadıklarından değil kendisinin de şehitlik mertebesine erememesinden, kızına rahat bir yaşam sunamamasından ötürü pişmandır. Hasan Dayı “kurban vermek” ifadesiyle oğullarının ölümündeki kutsal amacı vurgular, kendisinin de “bu vatan Anadolu için” can vermediğine hayıflanır. Yaşiyor olmanın getirdiği sorumluluklarının farkında olan Hasan Dayı’nın tek isteği, çobanlık yaparak evin geçimine katkıda bulunan kızını evlendirmektir. Hasan Dayı için kızını evlenme yoluyla bir erkeğe teslim etmek onu kendisinden sonra koruyacak, sahip çıkacak hamî tayini anlamına geldiğinden bunu kendine dert edinir. İçindeki sıkıntıları anlatıcı ile paylaşarak aldıkları yol bitip kasabaya geldiklerinde birbirlerinden ayrılırlar. Bu sırada Hasan Dayı köyden gitmeden önce ben anlatıcıyı kulübesine çorba içmeye davet eder. Öykü ile öyküleme zamanının eş olmadığı hikâyede anlatıcı, Hasan Dayı ile konuşmasından ancak yedi yıl sonra köye gidebildiğini belirtir. Köye ilk gittiğinde orada geçirdiği dört ayın hayatının en neşeli günleri olduğunu söyler. Yedi sene içerisinde köydeki bazı evlerin yıkılıp yerine yenisinin yapıldığını, ağaçların çoğaldığını, dükkânların açıldığını, çocukların büyüyerek anne, baba olduklarına şahit olur. Anlatıcı, tanıdığı kişilere Hasan Dayı’yı sorduğunda önceki yıl ağır geçen kış nedeniyle aç kalan, atının birini satıp elde ettiği para ile buğday almak amacıyla Şahin Nahiyesi’ne yola çıktığını, hava fırtınalı olduğundan yollarını ve baba-kızın birbirlerini kaybettiğini, kızın karanlıkta gördüğü ışığa doğru gidip oradakilerden yardım istediğini, Şahin’in müdürünün iyi adam olduğunu ancak fırtına çok şiddetli olduğundan sabahı belediklerini; sabah olunca Hasan Dayı’nın uçurumdan yuvarlandığını anladıklarını, çoban kızı da müdürün evlat edinin başka yere müdür olarak gittiğini özetleme tekniği ile anlatırlar. Savaşın cephede verdiğini kayıpların yanı sıra bu yitimlerin cephe gerisine yansımalarının işlendiği metinde Hasan Dayı, *Yatır* hikâyesindeki Hüseyin’in aksine aç ve kimsesiz kalma pahasına “vatana kurban” olmayı tercih ettiğinden yüceltilir. Yaşadığı toplumda onaylanır, sevilir ve kendisinden sonra geride bıraktıklarına –kızına- sahip çıkılır.

Sonuç

Millet ortak tarih, ideal ve amaçlar ekseninde bir araya gelmiş, aynı kandan/ırktan gelme bile kendini ortak köken dairesinde tanımlayan insan topluluğudur. Bu topluluğun dağılmasını engelleyen en önemli faktör, birlikteliği devam ettirme niyeti; aynı çıkarlar etrafında yaşama arzusudur. Millettin her üyesinin millî çıkarları gözetme ve bu çıkarları bireysel menfaatlerinin önüne koyma sorumluluğu vardır. bu sorumluluk gerçekleşmediğinde millet devletleşme ve bunu devam ettirme olanağı zedelenir. Devletlerin varlığını sürdürmesi ve diğer devletler nezdindeki erkini koruyabilmesi için iktidar odakları diğer devletlerle mücadele etmek zorunda kalabilir. Bu durumda milleti oluşturanlar arasında bağın kuvvetli ya da zayıf olma durumu o devletin ve milletin kaderini çizer. Çok uluslu yapıya sahip olan Osmanlı Devleti'nin kaderini de bünyesinde barındırdığı milletlerin kaos durumundaki tepkileri belirler. Asırlarca dünya üzerindeki hâkimiyetini ötekine kabul ettiren Osmanlı Devleti'nin askeri, siyasî ve ekonomik alanlardaki çöküşü ile başlayan bu süreç, içte Türk dışındaki unsurların ya bağımsızlıkları ilan etme ya da aynı soydan, dinden geldikleri diğer milletlerle birleşme arzusu; dışta düşman güçlerin ülkeyi parçalama ve paylaşma girişimleri ile daha da karmaşık hale gelir. Türk'ün Millî mücadelesinin arka planını hazırlayan bu eylemler yeni bir Türk devletinin kurulması ile sonuçlanır. Ancak bu süreçte yaşananlar sırasında Osmanlı kimliği altında toplananlardan millî mücadeleyi destekleyenler kadar, düşmanla iş birliği yapmak suretiyle engel olanlar ve düşman işgalinden kurtuluşu geciktirenler de bulunur. Resmî tarihin kayıtlarında yer alan söz konusu durum edebî eserlere de yansır. Sanat-kârlar, tarihi verileri kurgu dünyasının gerçekliğinde yeniden inşa ederler.

Masal derlemeleriyle tanınan Naki Tezel'in tek hikâye kitabı olan *Yıkılan Köprü* adlı eserinde Türk'ün bağımsızlık mücadelesindeki başarıları-başarısızlıkları, özverileri-bencillikleri yazılı tarihin verileri ışığında aktarılır. Kitaba adını veren *Yıkılan Köprü* başlıklı metinde G. Kasabasında bulunan ve İkinci İnönü Muharebesi için cephanenin ve askerin geçeceği köprüünün yıkılmasıyla yaşananlar anlatılır. Eli silah tutan genç erkekler düşmanla savaşa gittiği için köprüünün tamirini köyde kalan yaşlılar üstlenir. Düşmanın vatan-dan çıkarılması için ölümü göze alan özverinin Tosun Dayı ile simgelendiği metinde İkinci İnönü zaferinin arkasında yatan millî ruh vurgulanır. *Küçük Kahraman* hikâyesinde yaşlı ve hasta olan babasının yerine gönüllü olarak Sakarya'ya cephane taşıyan on dört yaşındaki Ali'nin şehit olmadan önce düşman birliğini ürküterek Türk birliklerinin taarruza geçmesine yol açan cesareti; Türk milletinin yaşlı, genç, çocuk tüm varlığı ile Millî Mücadeleye destek olma çabaları anlatılır. *Vatan İçin* hikâyesi Kuva-yı Milliye'nin oluşumunun halk ve İstanbul hükümetine mensup bazı askerlerce desteklenişinin edebiyata yansımalarıdır. Hikâyede Kuva-yı Milliye'nin Millî Mücadelenin başarıyla sonuçlanmasındaki katkıları vurgulanır. *Kanbur Doktor* hikâyesinde askerden kaçan kişilere vatansever askerlerin bakış açısı aktarılır. Askerden kaçarken çayda boğulan iki kişi için kullanılan "köpek" ifadesi onların ölümlerini değersizleştirme ve insani vasıflardan uzaklaştırma, cansız bedenlerini leşle özdeşleştirme mesajı taşır. *Yatır* hikâyesinde kolluk kuvvetlerinin yetersizliği durumunda millî mücadeleden kaçanlara psikolojik yaptırım uy-

görsel

gulanırken onların düşmanla aynı sıfatla "gavur" sıfatıyla anılması söz konusudur. Aynı durum *Gülnazik* hikâyesinde de vardır. *Gülnazik*'te düşman işgalini kolaylaştıran, kendi milletine ihanet eden imama Atina'ya hizmet eden "gavur" olarak bakılır ve asılması gereken bir hain olarak görülür. *Delî Recep* hikâyesinde İstiklal Savaşı'na katılırken hiçbir ruhsal problemi bulunmayan Recep örneğinde savaşın insan psikolojisine etkilerine yer verilir. Türk askerinin savaşta bile kuvvetli kalan insanî yönünün yanı sıra hem millî kimliğe hem de bireysel varlığına zarar veren ötekiden intikam alma isteğinin coşkulu söz konusudur. Çoban Kızın Babası başlıklı hikâyede ise vatan uğruna hem maddî hem manevî eksilmeyi göze alarak vatana can vererek can bulmayı tercih edenler örneklenir.

Naki Tezel, Yıkılan Köprü adını verdiği kitabında çeşitli yönleriyle vatanın içinde bulunduğu durumun panoramasını çizer. Bunu yaparken milliyetçi bir bakış açısını benimser; 'biz'in duygu durumunu, 'biz'den ayrılanların ötekileşmesini ve yozlaşmasını edebî dünyanın imkânları dâhilinde aktarır.

Kaynaklar

İnternet Kaynakları

ALTUNBAY, Müzeyyen, "Naki Tezel" (16 Nisan 2019) E.T: 01.02.2021. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/tezel-naki>

Kitap ve Makaleler

APAK, Rahmi, İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1990.

ARGUNŞAH, Hülya, "Millî Edebiyat", (editör, Ramazan Korkmaz.), *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2009, s. 183-236.

BALCIOĞLU, Mustafa, "Direne Direne Millet-Millî Mücadele: Ya İstiklal Ya Ölüm", *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-I*, (haz. Durmuş Yalçın, Yaşar Akbıyık, Dursun Ali Akbulut vd), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırmaları Merkezi yayınları, Ankara 2008, s. 161-367.

BÖKE, Pelin, İzmir 1919-1922 Tanıklıklar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2006.

ELİUZ, Ülkü, "Kolektif Doğurgan İmgelerinin Yazımsal Uzamı: Millî Edebiyat Dönemi Türk Romanı", (editör, Ülkü Eliuz, Sabit Bayram, Fatih Uyar), *Millî Edebiyat Dönemi Roman Okumaları*, Kesit Yayınları, İstanbul 2019, s. 7-17.

KODAMAN, Bayram- Fahrettin Tızlak (Haz.), *Bir Kalpaklının Millî Mücadele Günlüğü Mustafa Hulusi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları, Isparta 2006.

Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2011.

ÖKSÜZ GÜNEŞ, Elif, "Yaşanan Gerçeklikten Kurguya, Türkiyeden Öyküye Naki Tezel'in "Gülnazik" Adlı Öyküsü", *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı: 4, Cilt: 5, Aralık 2021, s. 2480-2495.

ÖZALP, Kazım, *Millî Mücadele 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara 1998.

ÖZPUNAR, Hasan, *Anılar ve Fotoğraflarla İşgal Günlerinde Afyonkarahisar*, Afyonkarahisar 2011.

Rauf Orbay: *Cehennem Değirmeni*, Emre Yayınları, İstanbul 1993.

SAİGOL, Rubina, "Militarizasyon, Ulus ve Toplumsal Cinsiyet: Şiddetli Çatışma Alanları Olarak Kadın Bedenleri", *Vatan, Millet, Kadımlar*, (derleyen, Ayşe Gül Altınay), İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 227-259.

ŞENER, Murat- Salih Dutoğlu, (Haz.), *Osmanlı Belgelerinde Millî Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 2007, Yayın Nu: 88.

görsel

Akademik
Bakış

305

Cilt 17

Sayı 34

Yaz 2024

TEZEL, Naki, *Yıkılan Köprü*, Ankara, yy, 1944.

TÜMEN, Tuğba, "Naki Tezel'in Masalları ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya 2018 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

ÜÇÜNCÜ, Uğur, *Büyük Taarruz*, Altınpost Yayıncılık, Ankara 2012.

Extended Abstract

The War of Independence is the war fought by the Ottoman Empire during the threat of the Allied Powers towards territorial integrity. The war was against both the foreign powers and the degenerated people who dreamed of being rich and serving in high offices by establishing bonds with the occupiers. The Ottoman Empire was, on the one hand, in political, social and military conflicts with the occupying foreign actors while, on the other, showing a great struggle to ensure unity with the societies under the Empire sharing the same roots or religion and to prevent autonomy. In this period of chaos which most of "us" Turks experienced, the opinion that it would be more accurate to cooperate with "the other" accelerated the fall of the Empire, which expanded across a wide territory, by weakening the power. During the Greek occupation in Western Anatolia, many people established bonds with the army of the enemy dreaming of saving their lives, getting rich or serving in high offices. In this sense, controversies arouse in the society believing that the Sultan was also a Greek lover, and the number of the people who explicitly opposed a war against the enemy increased considerably. This condition which made it difficult to achieve success in the War of Independence created degenerated individuals who renounced their motherland and the collective interests of their people. In this process, the unawareness of the degenerated citizens who collaborated with "the other" and, therefore, caused harm to the war of independence with their militarily and politically inactive approach helped the enemy in showing that the enemy's activities were legitimate and intended to bring civilization and happiness. All of these were not only recorded by the official history but were also represented in literary works which serve as a reflector of the intellectual and spiritual values of a nation. Naki Tezel is one of the most significant folklorists who contributed to the compilation and promotion of Turkish folk tales beyond Anatolia. The stories in "*The Collapsed Bridge*" (*Yıkılan Köprü*) by Naki Tezel is the fictional repercussion of the Greek cruelty and the degenerated citizens who cooperated with the other and threatened both their personal and collective freedom. In his only work titled "*The Collapsed Bridge*" (*Yıkılan Köprü*), Naki Tezel fictionalizes the people who had a national awareness in the Turkish war of independence and the people who didn't. In this book, there are total of 16 stories. These are "The Collapsed Bridge, See You Tomorrow, Schoolboy, Criminal, Little Hero, A Legend, Strange Ayşe, Humpback Doctor, Crazy Recep, Honor, Peasant Artist, Güllü, Father of Shepherd Girl, Saint (Yatır), For the Homeland, Gülnazik". Among these texts, "The Broken Bridge, Little Hero, Humpback Doctor, For the Fatherland, Gulnazik", the years of the National Struggle, with priority being the experiences during the occupation of Western Anatolia, are transferred to the literary text. In the stories titled "Crazy Recep, the Father of the Shepherd Girl, Saint", the effects of the war on individuals are conveyed by what happened behind the front lines in the same years. In this study analyses the tragedy of the people who were deprived their lands during the occupation of the Western Anatolia and the characteristics of the others who prioritized their personal interests and took sides with the enemy. This study evaluates the reflection of the collapse of the Ottoman Empire and the painful period during the emergence of a new country in "*The Collapsed Bridge*" (*Yıkılan Köprü*), with regard to the themes of "the self, "degeneration" and "secession from national awareness".

görsel